

2018-10-30

Till
Sekretariatet för en
Nationell biblioteksstrategi
Kungliga biblioteket

Från ord till handling – på väg mot en nationell biblioteksstrategi Yttrande från BiS, Föreningen Bibliotek i Samhälle

Föreningen Bibliotek i Samhälle har lämnat yttrande över den tidigare *Lägesrapport i maj 2016*. Följande yttrande kommenterar dels de förslag som läggs fram i utkastet till en nationell biblioteksstrategi *Från ord till handling*, dels några viktiga synpunkter som vi tidigare har framfört och som vi anser att strategin bör ta upp. För att förtydliga våra krav är de sammanfattade i slutet av yttrandet. Våra synpunkter gäller i första hand folkbiblioteken.

Demokrati

Bibliotekslagen och Regeringsformen

Utgångspunkt för förslagen i *Från ord till handling* är att de utgår från Bibliotekslagen (s. 4). Senare (s. 7-8) åberopas Regeringsformens inledande paragrafer. I båda sammanhangen gör författaren halt *före* de formuleringar, som rör inkludering och prioriteringar:

I Regeringsformens 2 §:

"Det allmänna ska verka för att alla människor ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället och för att barns rätt tas till vara. Det allmänna ska motverka diskriminering av människor på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning, ålder eller andra omständigheter som gäller den enskilde som person."

I Bibliotekslagen:

4 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att utifrån deras olika behov och förutsättningar erbjuda litteratur och tekniska hjälpmedel för att kunna ta del av information.

8 § Folkbiblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning, bland annat genom att erbjuda litteratur utifrån deras behov och förutsättningar.

Dessa uppfordrande formuleringar om prioriterade målgrupper måste lyftas fram tydligare, genomsyra förslaget och föranleda egna strategier. Se vidare nedan.

Definition

Vi efterlyser fortfarande en definition av vad ett folkbibliotek är, vilken roll det ska spela i närsamhället och vilka krav som kan ställas, alltså en konkretisering av Bibliotekslagens ändamålsparagraf. Sådana definitioner och kvalitetskriterier skulle underlätta arbetet med biblioteksplanerna i kommunerna och göra det möjligt att utvärdera biblioteksplanerna utifrån

Bibliotekslagen. Definitionen måste inkludera lokalens betydelse, mediebeståndets omfattning, kvalitet och tillgänglighet samt krav på utbildad personal.

Hot?

”HUMP”-akronymen är ytlig och vi saknar analys. Vi vänder oss exempelvis mot att migration utpekas som ett ”hot” mot biblioteken, möjligen en utmaning. Det finns åtskilliga ”hot” som är tyngre och allvarligare än de uppräknade, möjligen med undantag av ”ekonomi”.

Migration som ”hot” mot biblioteken måste tas bort.

Det svenska sambiblioteket

Den beskrivning av bibliotek som formuleras (vänstra spalten på sidan 5) är helt inriktad på individens behov och uttalar att biblioteken är en gemensam samhällsresurs men säger inget om det offentligt finansierade bibliotekssystemets uppgifter *i samhället*.

Vi efterlyser därför en precisering av vilken roll ”det svenska sambiblioteket”, d.v.s. det allmänna biblioteksväsendet, ska spela i samhällsutvecklingen. Vi är mycket positiva till att begreppet det svenska sambiblioteket aktualiseras i *Från ord till handling*, eftersom det lyfter fram att samverkan är nödvändig för bibliotekens användare och därigenom för biblioteken. Det svenska sambiblioteket innebär också en helhetssyn på olika människors varierande behov och varierande behov under livet. Men det behövs ett förtydligande av denna samverkan, formuleringar som ska ställa krav på alla ingående led.

Alla offentliga bibliotek kan och ska bidra till individernas, kommunernas och Sveriges utveckling utifrån sina olika uppdrag och ansvarsområden. Det innebär också att all offentligt finansierad biblioteksverksamhet ska vara tillgänglig för *alla* medborgare.

Privatiserade bibliotek

Vi är emot privatiserade bibliotek. Förslaget till en nationell biblioteksstrategi måste innehålla krav på en utredning som klargör de många problemen med dem. Det gäller risken att de privatiserade biblioteken, genom att de är vinstdrivande, ställer sig utanför det svenska sambiblioteket och den självklara samverkan mellan biblioteken som gynnar både användarna och biblioteksutvecklingen i stort. Eftersom folkbiblioteken enligt Bibliotekslagen inte längre är skyldiga att låna ut medier till andra bibliotek, vilket ändå de flesta bibliotek ändå gör, är det alltså möjligt för de privatiserade biblioteken att vägra utlån till andra bibliotek, samtidigt som de kan låna in böcker till sina användare. Erfarenheten pekar också på att de väljer bort vissa användargrupper, som inte känner sig välkomna och inte hittar de medier de söker och att de privatiserade biblioteken därmed övervältrar det ansvaret på andra bibliotek. Ett stort problem är också att meddelarskyddet inte gäller anställda vid dessa bibliotek.

Skyldigheten att ingå i det svenska sambiblioteket, med de rättigheter och skyldigheter som det innebär, ska fastställas i Bibliotekslagen.

Vi kräver även att konsekvenserna av finansieringsformer som ensidigt inriktar sig på prestationsmått som utlån och öppettimmar ska utredas ur de viktiga sambiblioteks- och tillgänglighetssynpunkterna, oavsett om biblioteken drivs i offentlig eller privat regi. Hur väl biblioteken utför sitt uppdrag går inte att värdera genom dessa två kvantitativa mått. Att ensidigt fokusera på lån och öppettimmar kan stå i direkt motsättning till de prioriteringar Bibliotekslagen kräver.

Bibliotekens identitet: folkbildning

Utkastet slår fast att någon djupgående förändring av bibliotekens identitet inte behövs (s. 5). Samtidigt anser författaren att ”en ny berättelse om biblioteken behövs” (s. 16). Det är motsägelsefullt.

Vi anser att *folkbildning* sammanfattar bibliotekens identitet och uppdrag och även det (liksom sambiblioteket) är ett ord som borde ha aktualiserats i *Från ord till handling*. I den vidgade betydelse som det har använts i de senaste årens debatter definierar det på ett utmärkt sätt bibliotekens uppdrag utan att ”en ny berättelse” behövs.

Barnperspektivet

Barnperspektivet och barns perspektiv tas upp i avsnittet Läsning men det räcker inte. *Aspekten barn* måste finnas med i alla avsnitt och barnperspektivet tillgodoses. Under Demokrati bör t.ex. Barnkonventionen tas upp. Med anledning av att FN:s deklaration för barnets rättigheter blir svensk lag från och med den 1 januari 2020 måste barns rättigheter på biblioteken, barns andel av biblioteksresurserna (personal, lokalyta och medieanslag) och motsvarande satsningar för barn som på vuxensidan göras och lyftas fram. Det nämns i utkastet men ingen strategi anges. För att betona barnperspektivet kan en sammanfattning av de olika aspekter som gäller barn med fördel ingå som ett särskilt avsnitt av den nationella biblioteksstrategin. Se även under vår rubrik Barn (s. 7).

Vuxenutbildningens bibliotek

I utkastet påpekas att vuxenutbildningens bibliotek ej nämns i Bibliotekslagen men inga krav ställs i utkastet på att vuxenutbildningen ska erbjuda biblioteksverksamhet.

Vi kräver att vuxenutbildningens bibliotek tas in i Bibliotekslagen.

På s. 32 påstås det: ”I vissa fall finns det inget högskolebibliotek på orten där man bor och för distansstuderande blir folkbiblioteket en självklar studieplats.” I själva verket har distansstuderande *sällan* tillgång till ett högskolebibliotek på bostadsorten och skrivningen måste ändras.

En möjlighet för folkbibliotek att få kompensation för särskilt stöd till distansstuderande, framförallt medier, ska utredas.

Ansvarsfördelning

Vi instämmer i att KB:s roll och uppdrag ska stärkas och förtydligas och vi anser att det ska tas in i Bibliotekslagen.

Det nya utkastet är något klarare vad gäller KB:s, Kulturrådets, SKL:s, utbildningarnas och regionbibliotekens uppdrag när det gäller de olika delarna av biblioteksutvecklingen, men vi efterlyser en sammanfattande text, eller bild, där roller och ansvarsfördelning tydliggörs.

Regionbiblioteken har stor betydelse och deras uppdrag inom den nationella biblioteksinfrastrukturen och förhållandet till KB behöver förtydligas med tanke på att de också har ett regionalt uppdrag. KB ska självklart inte ha en egen regional organisation (s. 53) utan ska använda den befintliga regionala strukturen.

Ohistoriska beskrivningar

I texterna finns flera ohistoriska beskrivningar. Behovet av medier på andra språk beskrivs t.ex. som nytt på grund av de så kallade nyanländas ankomst till Sverige under åren 2015-2017 (s. 11). I själva verket har personer med annat modersmål än svenska genom åren anlänt till landet, som arbetskraft, som flyktingar eller av andra anledningar. Folkbibliotekens service till dessa användare började redan i liten skala på 1940-talet och växte rejält med arbetskraftsinvandringen på 1960-talet. Under senare tid har dock de ekonomiska nedskärningarna på biblioteken medfört en rejäl svacka. Biblioteken har ändå gjort stora ansträngningar att tillgodose dessa användares behov och uppfylla deras krav och önskemål.

”Stök” på biblioteken är inte heller något nytt. Det beskrivs i Göteborg redan i slutet av 1800-talet, från Stockholms barn- och ungdomsbibliotek på 1910-talet och återkommer genom åren från stora och små bibliotek i olika delar av landet. Då som nu är sådana problem utslag av brister i samhället som avsaknad av barnomsorg, meningsfulla fritidsverksamheter och sociala problem, allt så sådant som ligger utanför bibliotekets ansvar.

Sådana beskrivningar bör tas bort eller omformuleras med realistiska förslag till strategier, t.ex. förstärkning av IB och Världslitteraturhuset i Göteborg, och när det gäller ”stök” krav på redovisad lokal samverkan i biblioteksplanerna.

Medier

Att mediasamlingarna (fysiska och digitala) är grunden för bibliotekens verksamhet slås fast i utkastet (s. 5), liksom att urvalet är en grannliga uppgift, som ställer stora krav på bibliotekariernas kompetens. Det instämmer vi i. Medierna, och allt vad därtill hör, är folkbibliotekens unika uppgift, allt annat kan faktiskt någon annan göra.

Vad betyder neutralitet?

Idén om biblioteken som neutrala är komplicerad, ifrågasatt och utmanad. Ironiskt nog öppnar den för att verksamheten kan bli manipulerad. Idag är det lätt för politiska rörelser att driva kampanjer för att påverka biblioteken att köpa in särskilda titlar, exempelvis genom att systematiskt och strukturerat skicka in inköpsförslag, eller är än värre genom hot och andra påtryckningar vilket vi dessvärre sett exempel på.

Vi anser att det resonemang som förs är naivt och idealistiskt och att medieurvalsfrågan kräver en mera djupgående diskussion.

Motsägelsefulla skrivningar

Vi vill också påpeka att det finns en allvarlig motsättning mellan idén om att biblioteken ska utgöra en del av totalförsvaret och därmed vara ”en säker och självklar plats och resurs för förmedling av korrekt information” (s. 9) och flera formuleringar om individens rättighet att få tillgång till vilken titel som helst i avsnittet kallat ”Ovöld och neutralitet”. I utkastet talas om att ”subjektivitet och lokala värderingar” kan vara ett problem men hävdar samtidigt att medier, som uppenbart innehåller felaktiga och missvisande uppgifter och påståenden och som efterfrågas, ändå ska erbjudas via inköp eller fjärrlån. Biblioteken och personalen hamnar i omöjliga situationer.

Vi anser att skrivningen om att fjärrlån ska användas för att erbjuda de medier som biblioteket har avstått från att köpa (s. 9, s. 10) är problematisk, avståndet kan ju exempelvis ha grundats på en kvalitetsbedömning eller andra överväganden. Det får orimliga konsekvenser. Det måste

vara bibliotekspersonalens uppgift att avgöra när inköpsförslag ska avslås, när inköp ska göras och när fjärrlån ska övervägas, det ingår i bibliotekarieprofessionen.

Vi anser att texterna när det gäller medieurvalet är motstridiga och inte ger biblioteken någon som helst vägledning. Kvalitet och vederhäftighet måste vara riktlinjer och avgörande för inköpsbeslut. Texterna måste skrivas om alt. hänskjutas till en grundligare diskussion och utredning.

Biblioteksjuridisk kompetens

Biblioteksjuridisk kompetens fanns under några år och var till god hjälp för biblioteken, men erbjuds inte längre av KB, medan behoven ökar.

Vi stödjer därför förslaget att alla bibliotek ska få tillgång till gemensam nationell juridisk kompetens.

Nationell bevarandeplan

I utkastet nämns att samordning av gallring saknas.

Vi stödjer förslaget om en nationell bevarandeplan. Vi stödjer också förslaget att lånecentralen i Umeå får ett utvidgat uppdrag när det gäller att tillhandahålla den äldre svenska litteraturen för utlån.

I utredningen om pliktleveranserna bör även möjligheten att överexemplar kan komma folkbiblioteken till godo övervägas.

Vi vill påpeka att även ansvarsfördelning när det gäller anskaffning och inköp saknas. För att garantera besökarna tillgång till ett så stort urval av medier som möjligt, och undvika kostsamma dubbleringar, efterlyser vi en utredning om en fördelning av ansvaret för anskaffande av medier inom vissa områden, t.ex. genom resursbibliotek.

Även distributionsstödet måste ses över. Konsekvenserna av de nuvarande reglerna är svårhanterliga för många bibliotek.

IB och resursbibliotek

Vi stödjer förslaget att Internationella biblioteket (IB) ska få ett vidgat uppdrag och utökade resurser som mångspråkig nationell lånecentral. I uppdraget ska ingå att alla medier ska vara tillgängliga för alla läsare.

IB är en värdefull resurs och ett bra exempel på hur samordning kan förverkligas inom ett område, där det är omöjligt att ställa krav på *alla* bibliotek att erbjuda medier och kompetens. Det är en viktig jämlikhetsfråga.

Placering och organisation är komplicerade frågor och bör utredas vidare. Utökade statliga ekonomiska resurser är nödvändiga för att IB:s kompetens och medieresurser ska kunna användas på bästa sätt. Det nya Världslitteraturhuset i Gamlestaden i Göteborg kan komplettera IB och måste också få statligt ekonomiskt stöd.

Vi anser också att förslaget att minoritetsspråkens bibliotek ska ges formella uppdrag att fungera som nationella resursbibliotek inom sina områden måste utredas grundligare. Ekonomiska resurser måste i så fall följa ett sådant uppdrag.

Digitala resurser

Det svenska sambiblioteket förutsätter en gemensam, statligt finansierad nationell biblioteksplattform. Den ska inte vara beroende av att kommunerna ska stå för en del av kostnaderna, eftersom de kommuner som då förmodligen bäst skulle behöva den, kan komma att avstå. Plattformen ska även samla forskning, uppsatser, projektrapporter, studier och utvärderingar för att underlätta för bibliotekspersonal i hela landet att utveckla sin kompetens och verksamheten. Andra gemensamma resurser som Barnens bibliotek, Bibblix och Litteraturbanken måste få en långsiktig finansiering och organisatorisk lösning.

Gemensamma digitala resurser förutsätter centrala förhandlingar och upphandlingar för att effektivitet, lägsta kostnader och bästa möjliga kvalitet ska uppnås. Ett nationellt lånekort förutsätter en gemensam digital plattform.

De problem som är förknippade med e-böcker måste lösas på nationell nivå.

Bibliotekens digitala tjänster måste utformas så de är relevanta för de prioriterade grupper som Bibliotekslagen lyfter fram.

Tillgänglighet

I Bibliotekslagen slås fast att biblioteksverksamhet ska vara tillgänglig för *alla*.

”Alla” måste problematiseras och förslaget ska slå fast att ”läsning och information ska vara tillgänglig för alla oavsett kön, ålder, språklig bakgrund och funktionalitet”.

Antalet folkbibliotek har minskat med en fjärdedel, vilket självklart har försämrat tillgängligheten (s. 17). Detta är särskilt allvarligt för dem som har svårt att ta sig till bibliotekslokalen. Utkastet innehåller inga förslag till lösning på detta problem.

Vi anser att krav kan ställas på kommunerna att i biblioteksplanerna redovisa hur biblioteksverksamheten ska kunna användas av *alla*, t.ex. barn och unga, personer med funktionsnedsättningar och gamla.

Tillgänglighet handlar inte bara om tillgänglighet vad gäller lokaler och medier utan också hög grad att överbygga hinder som utgörs av språk, kultur, ovana och liknande. Många fristående projekt genomförs men det behövs strategisk metodutveckling inom den uppsökande verksamheten. Bokstart kan, tillsammans med bibliotekens samarbete med BVC, erbjuda ett verkligt genomslag för ett sådant långsiktigt arbete, och måste genomföras i hela landet. Ett utökat samarbete med organisationer, studieförbund och föreningar ger biblioteken möjlighet att nå nya grupper.

Meröppna bibliotek, alltså bibliotek utan personal, kan göra det svårt för vissa personer att använda biblioteket bland annat eftersom det kräver att man ”loggar in” i biblioteksrummet. Biblioteksrummet blir mindre tillgängligt för dem som behöver stöd av personal, vilket exempelvis drabbar många med funktionsnedsättning.

Att påstå att bibliotekens webbplatser till en del kan ”kompensera att biblioteken inte har tillräckliga öppettider” är häpnadsväckande och vi förutsätter att det påståendet ej kommer med i det slutgiltiga förslaget! Ett sådant påstående understryker behovet av en klagörande definition av bibliotek.

I Bibliotekslagen framhålls att biblioteken ska ägna särskild uppmärksamhet åt prioriterade grupper. BiS anser att frågan om tillgänglighet därför inte endast kan definieras som en riktad service till personer med funktionsnedsättning utan ska genomsyra hela verksamheten. Tillgänglighet och tillgänglig läsning är en fråga som angår alla bibliotek. Frågan bör därför lyftas till en diskussion om infrastruktur som möter behovet av effektiva digitala tjänster, service utifrån individens behov och förutsättningar och målet måste vara att ge alla medborgare tillgång till information, litteratur och nyheter och bibliotekets övriga tjänster på lika villkor. MTM bör betraktas som en del av denna infrastruktur.

Tillgänglighet måste krävas i alla medier, i alla sammanhang, i alla former och krav på tillgänglighet måste ställas i alla upphandlingar, vilket är en viktig strategisk insats. Det finns viss okunskap på biblioteken och i förslaget ska framgå att kompetensen måste höjas och vilka aktörer som har ansvar för det.

Barn

Barn tolkas här enligt Barnkonventionen, det vill säga som barn 0-18 år. I *Från ord till handling* är det svårt att urskilja vilken strategi som föreslås för bibliotekens barnverksamhet. Arbetsgruppen för en nationell biblioteksstrategi inbjöd i februari 2018 till ett ”professionellt samtal om barn och bibliotek”. Lena Lundgren och Kerstin Rydsjö deltog och lämnade då ett gediget underlag för ett avsnitt om barnperspektivet och barns perspektiv på biblioteken, och senare också ett förslag till HUMP. Delar av dessa underlag finns med i utkastet *Från ord till handling*, men vare sig samlat under en egen rubrik eller infogat under vart och ett av utkastets sex rubriker. Inledningen på HUMP:en som lyfter fram ett maktperspektiv – det vill säga att barn är en tydlig användargrupp, med samma behov och rättigheter som övriga användare, men som p.g.a. ålder, beroendeställning och annat har svårt att hävda dessa – har uteslutits. Vi saknar fortfarande en samlad strategi för bibliotekens barnverksamhet.

I *Från ord till handling* påstås att det är anmärkningsvärt att barn under 18 år i så liten omfattning är *aktiva lånare* (särskilt framlyft genom kursivering och stor stil, s. 17). Det hade varit hederligt att redovisa de uppenbara förklaringar som finns till detta: 1) Barn under 6 år, som ofta är storlånare, får i allmänhet inte ett eget lånekort utan lånar på någon vuxens kort. 2) En fjärdedel av biblioteken har lagts ner sedan nittioalet (vilket också påpekas i annat sammanhang), vilket försvårar eller omöjliggör särskilt för barn att använda biblioteket. 3) Många barn besöker biblioteket och deltar i verksamheten utan att låna. 4) Tillgången på digitala böcker för barn är mycket begränsad.

Påståendet är också anmärkningsvärt med hänsyn till att författaren i andra sammanhang framhäver att bibliotekets aktivitet inte enbart kan mätas i lån (s. 5, s. 36) och att barn- och ungdomslitteraturen statistiskt sett toppar bibliotekens utlåning (s. 37).

Vi kräver att påståendet tas bort.

Biblioteken som rum

Barnen nämns i texten i huvudsak under avsnittet ”Läsning”. Vi menar att det inte alls speglar barns användning av biblioteken. Bibliotekslokalen är mycket viktig för barn och unga, förutom för att läsa och låna medier, bland annat som trygg plats att bara vara i, som mötesplats för kompisar, som kostnadsfri helgaktivitet för familjer och som inspiration för fritidsintressen. Särskilt viktigt är biblioteket i socialt utsatta områden.

Vi kräver, som tidigare nämnts, att bibliotekens betydelse för barn och unga behandlas i ett särskilt avsnitt av utkastet till biblioteksstrategi.

Förskolebibliotek

Idén om förskolebibliotek, i meningen fasta bokbestånd på förskolorna, tas upp i utkastet. Det kan låta bestickande, men all erfarenhet visar att sådana samlingar snabbt blir inaktuella, förskolans teman ändras, personalen byts ut, barngruppernas sammansättning ändras.

Det är mycket bättre att folkbiblioteket förser förskolorna med de böcker som behövs för tillfället.

Meröppna bibliotek

Meröppna bibliotek ökar tillgängligheten på biblioteken för vissa användargrupper (s. 18), vilket är positivt. I utkastet nämns dock inget om att barn och unga under 18 år (på vissa bibliotek under 16 år) är utestängda från det meröppna biblioteket om inte föräldrarna är med. Personer som är beroende av hjälp av personalen har också svårt att använda biblioteket under meröppettiden.

Utkastet menar att meröppet ska vara en offensiv satsning. Krav måste då också ställas på kompensande satsningar för barn och unga och andra i Bibliotekslagen prioriterade grupper.

Digitalisering

Digitaliseringen av bibliotekens barnverksamhet är eftersatt och det fordras kraftfulla insatser. Det är både en ”barnfråga” och en tillgänglighetsfråga.

Den del av den ovan (s. 6) föreslagna gemensamma, statligt finansierade nationella biblioteksplattformen, som samlar uppsatser, projektrapporter, studier och utvärderingar, är särskilt viktig för barnverksamheten eftersom forskningen är så liten inom området. Den är nödvändig för att barnbibliotekarierna ska kunna utveckla både sin kompetens och verksamheten. Vi kräver, som vi också framhållit tidigare, att Barnens bibliotek får permanent finansiering och att Biblix blir tillgängligt för barn i hela landet.

Krav måste också ställas på att det finns lättanvända kataloger (ej bara boktipsprogram) och andra hjälpmedel, t.ex. genom särskilda gränssnitt.

Alla barn!

Biblioteken måste intensifiera sitt arbete med att nå *alla* barn genom uppsökande verksamhet. Det är i första hand en uppgift för det lokala biblioteket men vissa insatser kan göras centralt.

Vi kräver att någon aktör får i uppdrag att ta ansvar för den strategiska satsningen Bokstart, att den genomförs i hela landet och får permanent finansiering. Det är en viktig jämlikhets- och tillgänglighetsreform.

Krav måste ställas på folkbiblioteken att i biblioteksplanerna redovisa hur de samarbetar med BVC. Mer information om bibliotekens språkstimulerande arbete och fler goda exempel på samverkan mellan bibliotek och BVC kan föras in på Rikshandboken för barnhälsovårds hemsida.

Forskning, utbildning och fortbildning

Forskning är en nödvändig strategisk insats för att barnverksamheten ska kunna utvecklas. Exempel på sådan forskning kan vara barns och ungas syn på och användning av biblioteken, biblioteksrummet som plats för barn, barns och ungas delaktighet, bibliotekets roll för barns och ungas läsning och tillgång till tryckta och digitala medier, mångspråkiga familjers biblioteksanvändning, barns tillgång till och användning av anpassade medier och metodutveckling om barnbiblioteksområdet.

I rapporten *Profession, utbildning, forskning* påpekas också att ”utveckling av bibliotekstjänster för barn och ungdomar i den digitala åldern” kom på delad andra plats i den delhistudie som Svensk biblioteksforening genomförde 2009 (s. 31).

Vi kräver att ett uppdrag ges till utbildningarna att starta ett forskningsprogram med inriktning på barnbibliotek.

Utbildningarna och regionbiblioteken ska också få en gemensamt uppdrag att organisera fortbildning för barnbibliotekspersonal, där högskolorna garanterar forskningsbasen och kvaliteten och regionbiblioteken är arrangörer och ordnar seminarier och liknande.

Forskningen om barnbibliotek har hittills varit liten men kunskaper och erfarenheter finns i master-, magister- och kandidatuppsatser, i projektrapporter och utvärderingar och studier av olika slag. Dessa är dock spridda i tryck och på hemsidor och svåra att få överblick över och hitta för barnbibliotekarierna.

Vi kräver att den föreslagna nationella digitala plattformen även samlar avhandlingar, uppsatser, rapporter och liknande material som är relevant för barnbiblioteken. (Jfr Skolporten) Uppdraget att samla in sådant material kan, i avvaktan på en gemensam plattform, ges till KB, något av utbildningsbiblioteken eller till ett regionbibliotek men måste finansieras nationellt.

Svenska barnboksinstitutet (Sbi)

På s. 54 föreslås att Sbi ska uppgå i KB. Risken är då stor att barnlitteraturen inte får den bevakning, som den har nu. Den samlade barnboksamlingen, speciallitteraturen och den kompetens som under många år har byggts upp på Sbi, och som ofta uppmärksammas i medierna och är viktig för forskningen, ska hållas samman och fortsätta att utgöra en resurs för barnbiblioteken.

Vi kräver att Sbi får fortsätta som en självständig enhet under KB. Att låta barnlitteraturen ha kvar sitt eget specialbibliotek är en åtgärd i enlighet med Barnkonventionen.

Statistik

Biblioteksstatistiken har utvecklats betydligt på senare år men vi har i vårt tidigare yttrande påpekat att detta inte gäller barnverksamheten. Vuxenverksamheten har en stor mängd mätpunkter/kriterier att använda som verktyg för utvärdering medan barnbiblioteken bara har några få. Viktiga studier och olika förslag om hur denna statistik kan utvecklas har utförts av bland andra Regionbibliotek Stockholm.

Vi kräver att KB får i uppdrag att utveckla och förbättra barnbiblioteksstatistiken så att den exempelvis kan ge underlag för verksamhetsplaner och prioriteringar i kommunernas biblioteksplaner.

”Riksbarnbibliotekarie”

Bibliotekens barnverksamhet prioriteras inte på några nivåer i det svenska sambiblioteket. Vi anser att det enda sättet att åstadkomma en förändring är att på högsta nationell nivå höja kunskapen och medvetenheten om detta.

Vi kräver att en tjänst som ”Riksbarnbibliotekarie” inrättas på KB. Uppgiften ska vara att fungera som controller så att barnperspektivet och barns perspektiv finns med i alla tillämpliga biblioteksverksamheter på alla nivåer och att barns rättigheter tas tillvara i alla bibliotekssammanhang. Detta skulle vara en strategisk insats helt i linje med Barnkonventionen!

Sammanfattningsvis (argumentationen finns i texten, se sidhänvisningar) kräver vi

- Att de i Bibliotekslagen prioriterade målgrupperna ska lyftas fram tydligare (s. 1)
- En definition av bibliotek (s. 1)
- Att migration som ”hot” mot biblioteken tas bort (s. 2)
- En precisering av vilken roll ”det svenska sambiblioteket” ska spela i samhället (s. 2)
- Ett starkare krav på alla offentliga bibliotek ska bidra till individernas, kommunernas och Sveriges utveckling (s. 2)
- Ett starkare krav på att all offentligt finansierad biblioteksverksamhet ska vara tillgänglig för *alla* medborgare (s. 2)
- En utredning som klargör de problem som finns med privatiserade bibliotek (s. 2)
- Att skyldighet att ingå i det svenska sambiblioteket ska tas in i Bibliotekslagen (s. 2)
- En utredning som belyser vilka konsekvenser finansieringsformer som ensidigt inriktar sig på prestationsmått som utlån och öppettimmar får ur sambiblioteks- och tillgänglighetssynpunkter (s. 2)
- Att ”folkbildning” införs som ett begrepp i definition av bibliotekens uppdrag och identitet (s. 3)
- **Att barnperspektivet och barnperspektiv tas upp i alla avsnitt och alla aspekter, vilket har aktualiserats av att FN:s Barnkonvention bli svensk lag den 1 januari 2020**
- Att vuxenutbildningens bibliotek ska tas in i Bibliotekslagen (s. 3)
- Att möjlighet för folkbibliotek att få kompensation för särskilt stöd för distansstuderande ska utredas (s. 3)
- Att KB:s roll och uppdrag ska stärkas och förtydligas i Bibliotekslagen (s. 3)
- Att ansvarsfördelningen mellan KB, SKL, utbildningarna och regionbiblioteken ska förtydligas (s. 3)
- Att regionbibliotekens uppdrag ska förtydligas (s. 3)
- Att ohistoriska beskrivningar ska tas bort eller omformuleras med realistiska förslag till strategier, t.ex. förstärkning av IB i Stockholm och Världslitteraturhuset i Göteborg, och redovisad lokal samverkan i biblioteksplanerna (s. 4)
- Att medieurvalsfrågan får en mera djupgående genomgång (s. 5)
- Att de motsägelsefulla skrivningarna på s. 9 och 10 i utkastet skrivs om eller att någon aktör får i uppdrag att ta upp en grundligare diskussion (s. 5)
- Att KB ska erbjuda en gemensam nationell juridisk kompetens (s. 5)
- Att en nationell bevarandeplan ska utarbetas och lånecentralen i Umeå ska få ett utvidgat uppdrag (s. 5)
- Att i utredningen om pliktlagen ska möjligheten övervägas att överexemplar kan komma folkbiblioteken till godo (s. 5)

- Att även distributionsstödet ska utredas (s. 5)
- Att ansvarsfördelning när det gäller anskaffning och inköp utreds t.ex. genom resursbibliotek (s. 5)
- Att IB ska få ett utökat uppdrag och utökade resurser som mångspråkig nationell lånecentral, placering och organisation ska utredas (s. 5)
- Att möjligheten för minoritetsspråkens bibliotek att fungera som resursbibliotek ska utredas (s. 5)
- Att en gemensam, statligt finansierad, nationell biblioteksplattform ska byggas upp och även innehålla referenser till forskning, uppsatser, projektrapporter, studier och utvärderingar (s. 6, 8, 9)
- Att ett nationellt lånekort ska utredas (s. 6)
- Att Barnens bibliotek, Bibblix och Litteraturbanken ska få en långsiktig finansiering och organisatorisk lösning (s. 6)
- Centrala förhandlingar och upphandlingar av digitala resurser (s. 6)
- Att krav på tillgänglighet ska ställas på alla tjänster (s. 6-7)
- Att tillgänglighet ska gälla alla aspekter, även språk, kultur, ovana och liknande (s. 6)
- Biblioteksplanerna ska användas mera strategiskt, t.ex. genom krav på redovisning av hur "alla" ska kunna få tillgång till bibliotek, insatser för att öka tillgängligheten och olika former av lokalt samarbete (s. 6)
- Att resonemanget om webbplatser som kompensation för öppettider ska tas bort (s. 6)
- Att en prioriterade målgruppen barn ska tas upp i alla delar av förslaget och ges ett eget avsnitt så att den föreslagna strategin för barnverksamheten framgår tydligt, i linje med Barnkonventionen (s. 7)
- Att formuleringen om andelen barn som är "aktiva lånare" ska tas bort (s. 7)
- Att bibliotekens betydelse för barn ska belysas allsidigt, inte enbart för lån och läsning (s. 7)
- Att om förslaget tar upp förskolebibliotek ska dessa i första hand organiseras av det lokala biblioteket (s. 8)
- Att meröppna bibliotek ska ges en nyanserad beskrivning och motsvarande satsningar ska krävas för de grupper som inte kan använda de meröppna biblioteken (s. 6, 8)
- Utveckling av lättanvända kataloger (inte bara boktipsprogram) eller gränssnitt för barn och andra ovana användare (s. 8)
- Att någon aktör får i uppdrag att ta ansvar för Bokstart, att den genomförs i hela landet och får permanent finansiering (s. 8)
- Att uppdrag ska ges till utbildningarna att starta ett forskningsprogram med inriktning på barnbibliotek (s. 9)
- Att uppdrag ska ges till utbildningarna och regionbiblioteken att organisera fortbildning för barnbibliotekspersonal (s. 9)
- Att Sbi ska kvarstå som självständig enhet under KB (s. 9)
- Att uppdrag ska ges till KB att utveckla barnbiblioteksstatistiken (s. 9)
- Att en tjänst som "Riksbarnbibliotekarie" inrättas på KB (s. 10).

För Bibliotek i Samhälles (BiS) styrelse

Lena Lundgren

lena.a.lundgren@gmail.com